

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ КТД

У статті розглядається процес забезпечення творчої самореалізації майбутніх учителів засобами колективно-творчої діяльності. Сьогоднішнє суспільство зумовило відповідні зміни в методиці виховної роботи. У ній починає домінувати акцент на взаємодію дорослих і дітей, які, об'єднуючись задля загальної мети, формують стосунки між собою на принципах співробітництва й співтворчості. Вчитель орієнтується на позитивні якості учня, вірить у його творчі сили, намагаючись активізувати й розвинути їх. Цьому сприяють творчий підхід до школярів, гнучкість форм впливу на них, урізноманітнення змісту діяльності дитячого колективу.

Ключові слова: колективна творча діяльність, колективно-творчі справи.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасне суспільство, динамізм довколишньої дійсності та інші явища ставлять на перше місце індивідуальність і неординарність особистості людини, її вміння взаємодіяти з цим світом на різних рівнях: від виконавського до творчого.

Зазначене висуває до підрастаючого покоління особливі вимоги: бути активними та ініціативними, самостійними та відповідальними, творчими особистостями, доброзичливими і толерантними, які вміють володіти собою за будь-яких обставин.

Особливої уваги заслуговує майбутній учитель, оскільки в період становлення особистості як педагога відбувається подальше розширення діапазону спільних з іншими людьми дій, розвиваються такі риси, як організованість, позитивна спрямованість, цілеспрямованість; формуються життєві ціннісні орієнтири і відносини, що визначають в цілому його поведінку в різноманітних умовах життєдіяльності.

Для того, щоб відбувалося розширення діапазону, потрібні спеціальні педагогічні дії. Такі умови учителям та його вихованцям надає методика колективного творчого виховання, технологічним ядром якої є колективна творча діяльність (КТД). В основі колективно-творчої діяльності (КТД) лежить колективно-творча справа (КТС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «колективно-творча справа» було введено в середині 60-х років. Продовжив педагогічну спадщину А. Макаренка і став його послідовником І. Іванов. Педагоги вважають академіка І. Іванова винахідником методики КТД, творцем «педагогіки співробітництва» [1].

Багато учнів і соратників І.П. Іванова (Д. Аванесян, Л. Борисова, О.Газман, О. Нерода, О. Соловйова, Є. Титова, С. Шмаков) впроваджували і продовжують впроваджувати ідеї колективного творчого виховання в життя.

На думку Т. Стефановської, збагачуючи колектив і особистість соціально цінним досвідом, КТД дозволяє кожному проявити і удосконалити людські задатки і здібності, потреби і відносини, рости морально і духовно [4].

Натомість, у сучасній педагогіці не надається

належної уваги використанню КТД задля творчої самореалізації майбутніх учителів у процесі їхньої підготовки.

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати роль колективної творчої діяльності в забезпеченні творчої самореалізації майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Технологія колективно-творчої діяльності – це система філософії, умов, методів, прийомів та організаційних форм виховання, що забезпечують формування і творчий розвиток колективу дорослих та дітей на принципах гуманізму. Її мета – виховання суспільно-активної творчої особистості, здатної примножити суспільну культуру, зробити внесок у побудову правового демократичного суспільства; формування в неї громадянської самосвідомості, розвиток його здібностей до соціальної творчості.

Принципи технології колективної творчої діяльності:

- навчання без примусу, пріоритет успішності учня («Кожна дитина талановита»);
- мажорність у спілкуванні та навчанні;
- урахування суб'єктності особистості дитини (право дитини на помилку, вільний вибір, власну точку зору);
- поєднання колективного та індивідуального виховання та ін.;
- пріоритет етичних цінностей над інформованістю (головні орієнтири – доброта, любов, працьовитість, совість, гідність тощо);
- перетворення школи Знання у школу Виховання [3].

Можна говорити про деякі принципи організації колективної справи як творчої. Це принципи змагальності, ігри, імпровізації, які працюють завдяки тому, що вони спираються на глибокі психологічні підстави: потреби людини в самоствердженні, самовираженні, спілкуванні. Конкретних ж форм КТД існує безліч.

Колективні творчі справи – це, перш за все, повнокровне життя старших і молодших, вихователів і вихованців і водночас їхня спільна турбота про поліпшення довколишнього життя, де педагоги виступають як старші товариші школярів, діючі разом з

ними і попереду них [2].

Інші науковці зазначають, що колективна творча справа – це вияв життєво-практичної соціальної турботи про поліпшення умов суспільного життя. Це сукупність певних дій, спрямованих на загальну користь, справа колективна, оскільки в її плануванні, підготовці, проведенні, обговоренні беруть участь усі члени колективу. Це творча справа, оскільки на кожній стадії її здійснення всі вихованці разом із вихователем мають змогу виявити свої творчі можливості в пошуку засобів, методів, прийомів, які б забезпечили успіх [4]. Це практична турбота про життя, про різні її аспекти, а не виховання тих, хто все виконує за сценарієм педагога. КТД – це справи не для дітей і не тільки заради їхнього виховання, це справи (і цілі) самих дітей, колективу, членом якого стає і дорослий, що підносять, розвивають, сприяють становленню особистості. Їхніми найважливішими особливостями є практична спрямованість, колективна організація і творчий характер проведення. Кожна колективно-творча справа є проявом практичної турботи вихованців та вихователів про поліпшення навколишнього і свого життя, отже вона є життєво важливою та суспільно необхідною.

КТД – колективна, тому що планується, готується, здійснюється і обговорюється спільно вихованцями та вихователями.

КТД – творча, тому що планується, готується, здійснюється і обговорюється щоразу в новому варіанті, в результаті пошуку кращих способів, засобів вирішення життєво важливих завдань.

Саме ці особливості КТД, що характеризують їх практичний бік, визначають відмінні риси власне виховного аспекту: виховні завдання в процесі КТД ставляться і вирішуються вихователями переважно непомітно для вихованців, зокрема в ході вирішення практичного завдання, і відкриваються вихованцям у тій чи іншій мірі під час обговорення результатів.

Саме цим КТД принципово відрізняються від виховних заходів: бесід, екскурсій, роботи гуртків тощо, для яких характерна відкрита постановка завдань. Вивчення і використання КТД неможливо без знань їх загальних виховних можливостей, без розуміння того, як ці можливості розкриваються в кожному виді колективних творчих справ.

Зазначена методика передбачає широку участь кожного у виборі, розробці, проведенні та аналізі колективних справ. Кожному надається можливість визначити для себе частку, характер своєї участі й відповідальності. Колективні творчі справи дозволяють створити широке ігрове творче поле, яке полягає в тому, що кожен учасник справи перебуває в ситуації вигадування, фантазії, тобто створення чогось нового.

У процесі колективної творчої діяльності майбутні педагоги набувають навичок спілкування, вчать працювати, ділити успіх і відповідальність з іншими, дізнаються один про одного багато нового. Відтак, йдуть два важливі процеси одночасно – фор-

мування та згуртування колективу, а також формування особистості школяра, розвиток тих чи тих якостей особистості.

У процесі спільної роботи відбувається і взаємодія людей різного віку. Під час планування та організації колективної творчої діяльності дорослі і діти набувають великого організаторського досвіду, кожен може подати ідею, запропонувати новий спосіб дії, взятися за реалізацію певного етапу колективної творчої справи.

У колективній творчій діяльності майбутній учитель може проявити себе, продемонструвати такі якості, як відповідальність, ретельність, ініціативність, товариськість, організованість, авторитет, тобто лідерські риси.

Багатобічна постійна турбота один про одного, про свій колектив, про оточуючих людей, про далеких друзів, пошук кращих засобів цієї турботи, більш чітка організація свого життя, різноманітних справ на користь і радість свого колективу та інших людей – ось що згуртовує вихователів і вихованців.

Колективні творчі справи – це передусім повноцінне життя старших і молодших, вихователів і вихованців і водночас їхня спільна боротьба за покращення довколишнього життя.

І чим багатша цілеспрямованість, організованість спільного життя, спільної боротьби старших і молодших, тим ефективніший той багатоаспектний виховний процес, який здійснюється завдяки глибині цього життя: і виховні дії педагогів (прямі і переносні, відкриті і таємні), і взаємний вплив самих вихованців один на одного, і самовиховання старших і молодших.

У кожній колективній творчій справі проявляється сутність методики комунарського виховання.

КТС – це спосіб організації яскравої наповненої трудом і грою, творчістю і товариськістю, мрії і радістю життя і водночас основний виховний захід комунарської методики.

Сила кожної КТС у тому, що вона потребує спільного пошуку, дає поштовх і відкриває для вчителя широкий простір. Тому в кожній з цих справ – гнучка форма і багатий, різноманітний зміст, нестандартні варіанти.

Кожна справа – з користю, інакше – навіщо.

Кожна справа – людям, інакше – навіщо.

Кожна справа – творчо, інакше – навіщо.

Наша мета – щастя людей!

Ми перемаємо – інакше бути не може!

З огляду на вищезазначене, можемо стверджувати, що колективна творча діяльність має величезний вплив на особистість кожного школяра, оскільки є способом організації яскравого, наповненого працею і грою, творчістю і товариством, мрією і радістю життя і водночас є основним виховним засобом.

Колективні творчі справи є важливим фактором розв'язання виховних завдань. Виховні завдання, які ставляться педагогами у процесі КТД, розв'язуються

непомітно: члени колективу визначають ці завдання і вони стають для них вимогами до самих себе. У процесі КТД одночасно розв'язується багато виховних завдань морального, фізичного, трудового, розумового, естетичного рівнів. КТС розвивають в єдності три аспекти особистості: пізнавально-світоглядну (знання, переконання, погляди, ідеали), емоційно-вольову (почуття, інтереси, потреби), дійову (вміння, навички, здібності, риси характеру). Участь студентів у підготовці та проведенні КТС якнайкраще сприяє їхньому залученню до активної педагогічної діяльності, а отже, створює оптимальні умови для набуття педагогічного та соціального досвіду.

Сьогодні сотні тисяч педагогів працюють за методикою І. Іванова. «Енциклопедія колективних творчих справ» відома широкому колу педагогічної громадськості. Діти і педагоги із захопленням «грають» на захист фантастичних проєктів, фабрики, ЧТД (чергування традиційних доручень), тому що все це робиться не за вказівкою з боку, не під диктовку, а самостійно, на основі власної ініціативи, на користь і радість людям.

КТД, збагачуючи колектив і особистість соціально цінним досвідом, дозволяє кожному проявити й удосконалити кращі людські задатки та здібності, потреби і відносини, рости морально та духовно [3].

Колективні творчі справи відрізняються одна від одної насамперед за характером спільної практичної турботи, яка виступає на перший план: трудові, суспільні, пізнавальні, художні, спортивні та організаційні. Але в кожній колективній творчій справі (КТС) вирішується багато педагогічних завдань, відбувається розвиток колективних демократичних основ життя, самостійності, ініціативи дітей, самоврядування, активного громадянського ставлення до людей і оточуючого світу. КТС, збагачуючи колектив і особистість соціально цінним досвідом, дозволяє кожному проявити і вдосконалити кращі людські задатки і здібності, потреби і відношення.

Розкриємо деякі види колективних творчих справ.

Трудові КТС. Мета: збагатити знання про довколишній світ, виробити погляди на працю як основне джерело радісного життя, виховати прагнення робити свій внесок у поліпшення дійсності, а також уміння і звичку реально піклуватися про близьких та сторонніх людей, працювати самостійно і творчо. Збагачення вихованців трудовим досвідом відбувається у взаємозв'язку з іншими видами суспільно цінної практики.

Свято майстрів «Толока», пошта, фабрика та ін. Трудові КТС проводились студентами під час проходження літньої педагогічної практики у дитячих оздоровчих таборих. У трудових КТС майбутні вчителі та їхні вихованці здійснюють турботу через працю-творчість. У центрі уваги вихователів – освоєння дітьми трудової культури, розвиток у них морального

ставлення до праці, власності, матеріальних скарбів нашого суспільства, до таких аспектів довколишнього життя, які потребують практичного поліпшення і які можна вдосконалити або своїми силами, або допомагаючи іншим людям.

Суспільні КТС. Мета: зміцнити громадянське ставлення до своєї сім'ї, школи, великої і малої Батьківщини; розширювати і поглиблювати свої знання про історію та культуру своєї країни, вчитися бачити і розуміти красу життя. У цьому напрямі під час літньої педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборих студентами проводилися Церемонія миру, Акція пам'яті, різнобарвний ярмарок, День Конституції України, день Незалежності України та ін.

Пізнавальні КТС. Мета: відкриття світу на радість і користь один одному, близьким і стороннім людям. Тут на перший план виступає розвиток у дітей зацікавленого ставлення до таких боків життя, які недостатньо пізнані, сповнені таємниць, загадок, вимагають свого розкриття в колективному пошуку. Пізнавальні КТД мають значні можливості для розвитку в дітей таких якостей, як прагнення до пізнання непізнаного, цілеспрямованість, наполегливість, спостережливість, допитливість розуму, творча уява, товариська дбайливість, душевна щедрість.

З цією метою під час роботи в дитячому оздоровчому таборі студентами-практикантами проводились різноманітні вікторини, «Подорож до країни знань», «Розумники та розумниці», «Вечір розкриття таємниць», ерудит-марафон та ін.

Художні КТС. Мета: цілеспрямовано розвивати художньо-естетичні смаки дітей і дорослих; змінювати потяг до духовної культури, до мистецтва і потребу відкривати прекрасне іншим людям; пробуджувати бажання випробувати себе у творчості; виховувати сприйнятливості і чуйність, благородство душі; збагачувати внутрішній світ людини.

Студенти-практиканти під час літньої педагогічної практики в оздоровчих таборих проводили День творчості, творчий бенедіс, заняття в гуртках, танцювальні, музичні заняття, «Конкурс малюнків на асфальті» та ін.

Спортивні КТС. Їх мета полягає в розвитку у вихованців громадянського ставлення до спортивно-оздоровчого аспекту життя, до фізичної культури, до себе як до здорових загартованих громадян суспільства, готових до праці і оборони. Спортивні КТД допомагають виробити швидкість, спритність, витривалість, наполегливість, сміливість і мужність, колективізм і дисциплінованість. Зміцнення цих якостей, залучення до фізичної культури відбувається одночасно з суспільно-політичним і розумовим (зміст справ), моральним (взаємовідносини учасників) і художньо-естетичним (оформлення, характер дій) розвитком. Зазначені види КТС – хороший засіб підняття тону життя колективу, згуртування хлопчиків і дівчаток, старших і молодших, дітей та дорослих.

З цією метою студенти-практиканти під час проходження літньої педагогічної практики у дитячих оздоровчих таборах проводили комбінований туристичний маршрут, веселу спортландію, туристичну гру «Турград» тощо.

Організаторські КТД. Будь-яка практична справа стає колективною і творчою тільки в живій спільній організаторській діяльності. Під час літньої педагогічної практики студенти проводили такі заходи: Моделі - газета - «блискавка», день народження колективу, «жива газета», журнал-естафета, колективне планування, загальний збір, розвідка справ, збір-народження колективу, огляд дружби, естафета дружби.

Зазначимо, що процес підготовки майбутніх учителів до проведення колективних творчих справ має кілька етапів.

Попередня робота викладачів-студентів. Насамперед визначаються виховні завдання КТС. Надалі шляхом бесіди, розповіді педагог має захопити студентів цікавістю, привабливістю, перспективністю майбутньої справи. Тут не може бути менторського тону, нав'язування вихованцям власної думки щодо теми КТС. Це має бути доброзичлива, цікава товариська розмова.

Наступним кроком є колективне планування. Студенти разом із педагогом складають план майбутньої КТС. При цьому враховується думка окремих груп колективу і окремих студентів, визначаються можливі виконавці тих чи інших доручень, обговорюються альтернативні варіанти.

Підготовка КТС. Створений проект справи уточнюється організаційною групою; визначаються мікрогрупи, які працюватимуть над виконанням конкретних доручень як складових колективної справи; проводяться періодичні обговорення процесу підготовки, переглядається і перевіряється рівень готовності мікрогруп до участі у справі, коригуються дії мікрогруп та окремих студентів. Дуже важливо на цьому етапі враховувати їхні інтереси і творчі можливості, підбадьорювати їх, додавати впевненості у власних силах, допомагати оволодівати методами і прийомами виконання тих чи інших завдань. Цей етап є головним, оскільки вимагає від кожного члена колективу напруженої діяльності.

Проведення КТС. Це головний етап роботи. На цій стадії кожен член колективу має можливість виявити свої творчі здібності, показати результати колективної творчої діяльності.

На нашу думку, використання колективно-творчих справ не лише сприятимуть розвитку кожної особистості зокрема та творчого колективу загалом, а й допоможе набуттю знань, формуванню позитивного ставлення вчителя до пізнавально-творчої діяльності, особистісно пізнавальної спрямованості вчителя та знань щодо творчої діяльності, пізнавальних

здібностей, що, за нашим твердженням, є показниками мотиваційного та когнітивного компонентів у структурі підготовки майбутніх учителів початкової школи до творчої самореалізації.

Колективні підсумки. Цей етап передбачає ретельний аналіз усього ходу підготовки і проведення КТС з метою оцінки дій мікрогруп, окремих членів колективу, виявлення ускладнень, помилок, які були на всіх етапах, визначення шляхів подолання труднощів і недоліків у подальшій роботі. Колективні творчі справи насичені виховними можливостями. Але вони можуть бути реалізовані за умов дотримання таких вимог:

- необхідно ретельно дотримуватися послідовності дій під час підготовки та проведення будь-якої КТС, не порушуючи функцій педагога в системі діяльності "студент-викладач";

- не можна розглядати кожний із видів КТС у чистому варіанті. У ході планування, підготовки та проведення будь-якого виду КТС мають використовуватися досвід, методи і засоби в діях, набуті під час попередніх КТС;

- КТС мають бути складовою навчально-виховного процесу;

- всебічний розвиток стосунків творчої співдружності педагогів та студентів, спрямованих на спільне розв'язання завдань;

- організація цих стосунків на рівні педагогічного співробітництва;

- створення оптимальних умов для розвитку творчих здібностей кожного члена колективу, а також творчої співдружності студентів [5].

З огляду на зазначене, ми можемо говорити, що використання колективно творчих справ у діяльності студентів не лише сприятиме формуванню необхідних умінь та навичок під час вивчення окремих дисциплін, а й допоможе набуттю знань та вмій організувати творчу діяльність, творчо мислити, формуванню вмій аналізувати власну творчу діяльність та аналізувати творчу діяльність молодших школярів.

Висновки. КТД є найважливішим структурним компонентом процесу виховання і дозволяють створити широке ігрове творче поле, в процесі якого майбутні учителі набувають навичок спілкування, вчать працювати, ділити успіх і відповідальність з іншими, дізнаються багато нового.

КТД дозволяють кожному проявити і удосконалити кращі людські задатки і здібності, потреби і відносини, рости морально і духовно. Подальшу роботу вбачаємо у визначенні критеріїв та показників, за допомогою яких буде здійснюватись діагностика наявного стану підготовки майбутніх учителів початкової школи до творчої самореалізації у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванов И.П. Методика Коммунарского воспитания / И.П. Иванов Просвещение 1990. - с. 59-63.
2. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений/Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров.-М.:Академия, 2000. - с. 60
3. Макаренко А.С. Полн. собр. соч./А.С. Макаренко. - М., 1954 Т.ІІ. С. 403.
4. Стефановська Т.О. Класний керівник. / Т.О. Стефановська. - М.: Академія, 2006.-С. 111-126.
5. Омеляненко В.Л. Теорія і методика виховання / В.Л. Омеляненко - Електронний текстовий режим доступу http://pidruchniki.ws/18540516/pedagogika/kolektivni_tvorchi_spravi_kts

REFERENCES

1. Ivanov I. P. Methodics of communard education / I. P. Ivanov. – Prosveschenie, 1990. – P. 59-63.
2. Kodzhaspirova G. M. Pedagogical vocabulary: for students of higher pedagogical institutions / G. M. Kodzhaspirova, A. Yu. Kodzhaspirov. – M.: Academia, 2000. – p. 60.
3. Makarenko A. S. Complete set of works / A. S. Makarenko. – M., 1954. V. II. – P. 603.
4. Stefanov's'ka T. O. Class teacher / T. O. Stefanov's'ka. – M.: Academia, 2006. – P. 111-126.
5. Omelianenko V. L. Theory and practice of education / V. L. Omelianenko - Mode of access http://pidruchniki.ws/18540516/pedagogika/kolektivni_tvorchi_spravi_kts

*Т. В. Пилипюк***ОБЕСПЕЧЕНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ СРЕДСТВАМИ КТД**

В статье рассматривается процесс обеспечения творческой самореализации будущих учителей средствами коллективно-творческой деятельности. Современное общество обусловило соответствующие изменения в методике воспитательной работы. В ней начинает доминировать акцент на взаимодействие взрослых и детей, которые, объединяясь для общей цели, формируют отношения между собой на принципах сотрудничества и совместного творчества. Учитель ориентируется на положительные качества ученика, верит в его творческие силы, пытается активизировать и развить их. Этому способствуют творческий подход к школьникам, гибкость форм воздействия на них, разнообразие содержания деятельности детского коллектива.

Ключевые слова: коллективная творческая деятельность, коллективно-творческие дела.

*Т. V. Pylypiuk***PROVIDING CREATIVE SELF-REALIZATION OF FUTURE TEACHERS BY MEANS OF CCA (cooperative creative activity)**

The article examines providing creative self-realization of future teachers by means of collective creativity. Cooperative creative activity is the most important structural component of the upbringing and allows making a wide creative game area, in the process of which future teachers gain communication skills, learn how to work, to share success and responsibility with others, learn many new things. Technology of cooperative creative activity is a system of philosophy, conditions, methods and organizational forms of upbringing and educating, which provide forming and creative developing of adults and children on the principles of humanism. Its aim is to bring up a socially active creative personality, who is able to contribute to building a democratic society; to form a civic identity, develop his/her abilities to social creativity. Cooperative creative affairs are the important aspect of solving educational tasks. These tasks are solved insensibly: members of the group define them and they become requirements for themselves. In the process of CCA a number of educational tasks of moral, physical, labor, cognitive, aesthetic levels are simultaneously solving. CCA develop such aspects of personality as cognitive and ideological (knowledge, ideals, views), emotional and willing (feelings, interests, needs), acting (abilities, skills, character traits). Cooperative creative activity allows everyone to manifest and improve the best human abilities and skills, needs and relations, to grow morally and spiritually. The further investigation we see in determining criteria and indexes, with help of which diagnostics of the state of preparedness of future primary school teachers to creative self-realization in their professional activity can be carried out.

Keywords: cooperative creativity, cooperative creative affairs.

Подано до редакції 25.12.2013